מתניתין קשיתיה מאי איריא דתני עומד אבל לא יושב שמע מינה דנכסי מבקר אסורין על החולה אמר ריש לקיש רמז לביקור חולין מן התורה מנין שנאמר [1]אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל אדם וגו' מאי משמע אמר רבא אם כמות כל האדם ימותון אלה שהן חולים ומוטלים בעריסתן ובני אדם מבקרים אותן מה הבריות אומרים לא ה' שלחני לזה [א]דרש רבא [2]אם בריאה יברא ה' אם בריאה גיהנם מוטב תהיה אם לאו יברא ה' איני והא תניא [ב]שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם אלו הן תורה ותשובה גן עדן וגיהנם כסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח תורה דכתיב [3]ה' קנני ראשית דרכו וגו' תשובה דכתיב [4]בטרם הרים יולדו ותחולל וגו' [5]תשב אנוש עד דכא וגו' גן עדן דכתיב [6]ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וגו' גיהנם דכתיב [7]כי ערוך מאתמול תפתה [ג]כסא כבוד דכתיב [8]נכון כסאך מאז בית המקדש דכתיב [9]כסא כבוד מרום מראשון שמו של משיח דכתיב [10]יהי שמו לעולם וגו' אלא הכי קאמר אי איברי ליה פומא מוטב ואם לא יברא ה' והכתיב [11]אין כל חדש תחת השמש הכי קאמר אי הכא לא מקרב פומא להכא ליקרב דרש רבא ואמרי לה אמר ר' יצחק [ד]מאי דכתיב [12]שמש ירח עמד זבולה שמש (א) וירח בזבול מאי בעיין והא ברקיע קביעי מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו רבונו של עולם אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירים ואם לאו אין אנו מאירין באותה שעה ירה בהן חיצים וחניתות אמר להם בכל יום ויום משתחוים לכם ואתם מאירים בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם ובכל יום ויום יורין בהן חיצין וחניתות ומאירים שנא' [12]לאור חציך יהלכו וגו' תניא ביקור חולים אין לה שיעור מאי אין לה שיעור סבר רב יוסף למימר אין שיעור למתן שכרה אמר ליה אביי וכל מצות מי יש שיעור למתן שכרן והא תנן [ה]הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות אלא אמר אביי [ו]אפי' גדול אצל קטן רבא אמר [ז]אפי' מאה פעמים ביום [ח]אמר רבי אחא בר חנינא [ט]כל המבקר חולה נוטל אחד מששים [ח]בצערו [ט]אמרי ליה אם כן ליעלון שיתין ולוקמוה אמר ליה כעישורייתא דבי רבי [ל]ובבן גילו דתניא [י]רבי אומר בת הניזונית מנכסי אחין נוטלת עישור נכסים אמרו לו לרבי לדבריך מי שיש לו עשר בנות ובן אין לו לבן במקום בנות כלום אמר להן [כ]ראשונה נוטלת עישור נכסים שניה במה ששיירה שלישית במה ששיירה וחוזרות וחולקות בשוה רב חלבו חלש נפק (ב) אכריז רב כהנא

רב

רש"י

מתניתין קשיתיה. מדוקיא קא משמע ליה: **מאי איריא דתני עומד אבל לא יושב.** והרי (ג) אין מבקר אסור בנכסי חולה: **אלא שמע מינה וכו'.** וא"ת מאי טעמא דשמואל דמתרץ לה הכי לוקמא כדעולא הא לא קשיא דשמואל לא מוקי לה כדעולא דקסבר האי סיועא דמיקלא היא: **ופקודת כל אדם.** שבני אדם מבקרין אותן: **לא ה' שלחני לזה.** לפי שהיו עדת קרח מלעיגין עליו ואומרים שהיה משה אומר להם מדעתו בלא ציווי של מקום: **ואם לאו.** שאין גיהנם נברא עדיין: **איני.** מי מספקא ליה למשה: **כי ערוך מאתמול תפתה.** איזהו יום שיש לו אתמול ולא שלשום כלומר שהיה לו לפניו ולא לפני פניו הוי אומר זה יום שני שבו נברא גיהנם: **אלא ה"ק.** אי הכא אין לו פומא ואי לא מקרב הכא יקריבנו המקום: **והא ברקיע קביעי.** למטה מזבול כדאמרי' במסכת חגיגה (דף יב:): **אם אתה עושה דין לבן עמרם.** מקרח ועדתו: **ובכל יום ויום.** מאותו יום ואילך אינן יוצאין מפני שמשתחווין להם עובדי כוכבים עד שמורים בהן חצים וחניתות: **ואפי' גדול אצל קטן.** שלא יאמר לא אבקר אלא גדול כמוני: אין לו שיעור למצוה בקטן כמו בגדול: **ליעיילו שיתין ולוקמוה.** יכנסו ששים בני אדם כאחת לבקרו ויטול כל אחד ואחד מששים בצערו ומיד מתרפא: **כעישורייתא דבי רבי.** דאמר מי שיש לו עשר בנות ובן אחד הראשונה נוטלת עישור נכסים והשניה במה ששייר וכן לכולן ומפרש בהש"ס ירושלמי (ה) נמצאו בנות שנוטלות במנה תרי תילתי פחות ליבחר והאי תלתא ומוסיף ליבחר (ד). וגבי חולה נמי מבקר הראשון נוטל אחד מששים בחליו והשני א' מששים במה ששייר: **ובבן גילו.** במזל כמותו או זקן לזקן: **וחוזרות כולן וחולקות בשוה.** מילתא אחריתי (ה) דהיכא דילאו לישא כאחת כל אחת נוטלת עישורה במה ששיירה חבירתה ואז חולקות בשוה אבל כשבאו לינשא זו אחר זו לא:

באים

ר"ן

על המבקר נכנס לבקרו אפי' יושב דישיבה נמי חיותיה דחולה הוא ולא אדריה דבהכי ניחא ליה אבל חלה בנו לא יכנס לביתו כלל אלא שואלו בשוק. ומיהו דוקא היכא דאדריה חולה למבקר דאומדן דעתא הוא דמן חיותיה לא אדריה אבל היכא שהמבקר אסר על עצמו נכסיו של חולה לא יכנס לביתו כלל דבכי האי גוונא ליכא אומדנא. הדין הוא דינא דנכסי חולה אסורין על המבקר. והיכא דנכסי מבקר אסורין על החולה נכנס לבקרו עומד משום דמחויב לעשות בחנם ומצוה דיליה קעביד ואידך ממילא קא מתהני אבל לא יושב ואפילו במקומות שמחמירין על עצמן שלא ליטול שכר אפי' על הישיבה משום גזירה שמא ישהא בישיבה. וכי אמרינן בנכסי מבקר אסורין על החולה דנכנס לבקרו עומד משום דמצוה דנפשיה קעביד ואידך ממילא מתהני הני מילי בכי האי גוונא דהנאה ממילא היא אבל היכא דיהיב ליה מידי כיון שהוא מהנהו ממש מיד ליד ולא גרמא היא אסור והיינו דתנן לקמן בפרקין (דף מג.) המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל חנווני הרגיל אצלו ויאמר לו וכו' וכן היו מהלכים בדרך ואין לו מה יאכל נותן על גבי הסלע דוקא בכה"ג שרי אבל מידו לידו לא ואף על גב דמצוה קעביד וטעמא דמילתא כדאמרינן דדוקא הנאה דממילא שריא במקום מצוה אבל הנאה דבידים לא: **ובני אדם מבקרין אותן.** והיינו דכתיב ופקודת כל אדם יפקד עליהם: **שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם.** כלומר שעלו במחשבה להבראות קודם שנברא העולם שא"א לעולם בלא הם וכדאמרי' (ו) שמחשבתן של ישראל קדמה לכל ועל כרחיך לא נברא העולם בלא גיהנם לצורך הרשעים: **אי לא מקרב פומא להכא ליקרב.** וקריבה בעלמא ליתא בכלל אין כל חדש: **והא ברקיע קביעי.** כדכתיב ויתן אותם אלהים ברקיע השמים (ס) וזבול למעלה מן הרקיע הוא כדאיתא בפ' אין דורשין (חגיגה יב:): **אם אתה עושה דין לבן עמרם.** ממחלוקתו של קרח. ומשמע להו דהאי קרא במחלוקתו של קרח מדריש משום דביציאת מצרים ובקריעת ים סוף משתעי בספר חבקוק וכתיב ביה מחצת ראש מבית רשע ומשמע להו דהיינו קרח וכתיב בתריה שמש ירח עמד זבולה: **כעישורייתא דרבי.** שכל אחת נוטלת עישורה מנכסים שנותרו אחר שנטלה אותה שלפניה עישור שלה. וכן נמי כל אחד מן המבקרין נוטל אחד מששים מן החולי שנשאר לחולה אחר שבקרו אותו שלפניו: **ובבן גילו.** שנולד המבקר במזלו של חולה: **וחוזרות כולם וחולקות בשוה.** שכיון שבכת אחת באו ליטול אינו בדין שיהא חלקן של ראשונות יותר מן האחרונות:

באים

עין משפט נר מצוה

מ א ב ג מיי' פ"ד מהל' אבל הל' ד סמג עשין מדברי סופרים ב טוש"ע י"ד סי' שלה סעיף ב:

מא ד מיי' פ"ב מהל' אישות הל' ד סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סימן קיג סעיף ד:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' שמש ירח בזבול: (ב) שם רב חלבו חלש נפק רב כהנא אכריז רב חלבו: (ג) רש"י ד"ה מאי איריא וכו' והרי מבקר אסור בנכסי חולה אלא כצ"ל והד"א ותיבת אין נמחק: (ד) ד"ה כעשורייתא וכו' ומוסיף ליבחר לבן והכי נמי גבי חולה מבקר הראשון: (ה) ד"ה וחוזרות וכו' אחריתי היא דהיכא:

◆

פירוש הרא"ש

מתני' קשיתיה. מאי תני עומד אבל לא יושב דתרווייהו חיותיה ניהנו וטעמא דעולא דקאמר משום דאפשר בעמידה לית ליה לשמואל: רמז לביקור חולים מן התורה. פי' רמז מפורש דהא דדרשינן ליה [ב"ק ק. ב"מ ל:] מילתו בה אינו מפורש: ערוך מאתמול. היינו קודם שנברא העולם: תפתה. היינו גיהנם שכל המתפתה ביצרו נופל שם: תשב אנוש עד דכא. ונקרא דקמיה כתיב בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל: בת הניזונת מן האחים. בתנאי כתובה שכן כתב לה בנן נוקבן דיהוויין ליכי מינאי כו': נוטלת עישור נכסים. לפרנסת נשואיה: ובבן גילו. שנולד במזלו:

◆

מוסף רש"י

ה' קנני ראשית דרכו. קודם לשאר דברים, והא דאמרינן לעיל הכתב נברא בערב שבת, כתבן של לוחות, וזו היתה כתובה מתחילה כאש שחורה על גבי לבנה (פסחים נד.). בטרם הרים יולדו. נראה מדת תשובה (שם). תשב אנוש עד דכא. עד ידכא נכאו לפניך (שם). גן בעדן מקדם. מוקדם לעולם (שם). מאתמול. קודם לעולם (שם). תפתה. שכל המתפתה ביצרו נופל שם (שם ע"פ עירובין יט.). מרום מראשון. מרום הוא בערבות, מראשון, מקודם העולם, וכן מקום מקדשנו נברא מראשון (שם). אי איברי ליה פומא. אם בריאה פה לארץ משעת ימי בראשית (במדבר טז ל). שמש ירח עמד זבולה. לעיל מיניה כתיב ותבקע ארץ, בשעת בקיעת הארץ שנבלעו בקרקע, שמש וירח עלו לאותו רקיע ששמו זבול ואמרו להקב"ה אם לא אתה עושה דין לבן עמרם מקרח ועדתו (סנהדרין קי.). בכבודי לא מחיתם. שהרי בכל יום מלכי מזרח ומערב בשעה שמניחין כתריהן בראשם משתחוים לחמה (שם). ובכל יום ויום יורין בהן חיצין וחניתות ומאירים. שכן גזר עליהם המקום, ל"א מאמר שרצו שהקפיד הקב"ה על שלא מיחה לכבודו, עד דמחו להו לא נפקי, שמחו לכבוד המקום על בני אדם שמשתחוים לשמש וירח (שם). שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. משל למה הדבר דומה למלך שאמר לעבדיו טעו בפרדס כך וכך והכנסו לפרדס וחרשו בו ותקנו כל צרכו ובפרדס היו בו אילנות טובים ורעים ואילו היה אומר להם אילן פלוני טוב הוא ואילן פלוני רע הוא ותקחו בזה יותר מבזה, היו הולכים כולן אצל הטוב כדי להרבות שכרן ונמצאו נשתיירו אילנות רעים שלא יתוקנו, לכך אמר בסתם, כך עשה הקב"ה שלא גילה שכר המצות, שלא יראה אדם מצוה שכרה מרובה מתגברתה ויחזור אחריה, (אבות פ"ב מ"א). דכל דשני לי ליחדי לי, ומתוך כך ישוב חרון אף מעלי (ברכות נה:).

מסורת הש"ס

א) סנהדרין קי. ע"ש, ב) פסחים נד., ג) [שם ע"ש וכפרש"י], ד) [סנהדרין קי. ע"ש], ה) אבות פ"ב משנה א, ו) [נ"ל תנ"ה בקור חולים אין לו שיעור אפילו גדול אצל קטן ואפילו מאה פעמים ביום אמר ר"א ב"מ וכו'], ז) [ב"מ ל:], ח) נ"ל מחליו, ט) [נ"ל אמרי לרבא], י) כתובות סח., כ) [כתובות פ"ו ה"ו], ל) [ב"ר א ד], מ) [ברכות א.]

◆

תורה אור השלם

1. אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה וּפְקֻדַּת כָּל הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם לֹא יְיָ שְׁלָחָנִי:
במדבר טז כט

2. וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא יְיָ וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת יְיָ:
במדבר טז ל

3. יְיָ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז:
משלי ח כב

4. בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל:
תהלים צ ב

5. תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם:
תהלים צ ג

6. וַיִּטַּע יְיָ אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:
בראשית ב ח

7. כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוּל תָּפְתֶּה גַּם הִיא לַמֶּלֶךְ הוּכָן הֶעְמִיק הִרְחִב מְדֻרָתָהּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבֵּה נִשְׁמַת יְיָ כְּנַחַל גָּפְרִית בֹּעֲרָה בָּהּ:
ישעיהו ל לג

8. נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה:
תהלים צג ב

9. כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ:
ירמיהו יז יב

10. יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל גּוֹיִם יְאַשְּׁרוּהוּ: תהלים עב יז

11. מַה שֶּׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה וּמַה שֶּׁנַּעֲשָׂה הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה וְאֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ:
קהלת א ט

12. שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה לְאוֹר חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ:
חבקוק ג יא

◆

תוספות

מתניתין קשיתיה. והוזקק להעמידה בנכסי מבקר אסורים על החולה: ופקודת כל אדם. שבני אדם מבקרין אותם: